

'Studieloopbaanbegeleiding verwaarloosde goudmijn'

drs. Tom Luken

In het onderwijs en het bedrijfsleven wordt veel aandacht geschonken aan (studie)loopbaanbegeleiding. Vaak met matig of wisselend succes. Hoe dit komt en ook hoe het beter kan, bespreken we met Tom Luken, arbeids- en organisatiepsycholoog en levenslang actief op het gebied van (studie)loopbaanontwikkeling. Luken heeft vele publicaties op zijn naam in tijdschriften gericht op (studie)loopbaanbegeleiding, opleiding en ontwikkeling. Hij is zelfstandig gevestigd als onderzoeker/adviseur in Amsterdam.

Wat is volgens jou het belang van studieloopbaanbegeleiding, voor de student/leerling en voor een onderwijsinstelling?

Er zijn enorme verschillen tussen studieloopbanen die goed verlopen en die slecht verlopen. Als het goed gaat, volgt de student een consistente lijn. Hij is intrinsiek gemotiveerd, dat wil zeggen echt geïnteresseerd in het vak en de stof. Het leren vindt plaats in het kader van een toekomstperspectief: hij weet waarom hij zich inspant. Als de studieloopbaan niet goed verloopt is dikwijls sprake van een chaotische koers. Kennis beklijft slecht, omdat er

geen structuur is en geen motivationele basis. Er is vaak sprake van demotivatie, verminderd zelfvertrouwen, verspilling van tijd, geld, talent en soms zelfs gezondheid.

De verschillen zijn subjectief heel groot (happy versus niet happy), maar ook objectief. ROA (Universiteit van Maastricht) en de Nationale Denktank schatten de totale kosten die gemoeid zijn met 'slechte studiekeuzen' respectievelijk op 5,6 en 7 miljard euro. Per jaar! Ook voor de financiën van onderwijsinstellingen zijn zaken als studierendement en uitval van groot belang. Alle redenen dus om alles te doen wat in ons vermogen ligt om studieloopbanen goed te laten verlopen. Studieloopbaanbegeleiding is een verwaarloosde goudmijn!

Wat zijn randvoorwaarden voor (goede) studieloopbaanbegeleiding?

Kort gezegd: tijd, geld en goed beleid. Ik denk dat het probleem niet in het eerste zit, want als men tijd en geld op een goede manier aan loopbaanontwikkeling besteedt, wordt dat dubbel en dwars terugverdiend. In het middelbaar en hoger beroepsonderwijs wordt de laatste 10 jaar de facto al heel veel aan studieloopbaanbegeleiding uitgegeven. Het probleem is dat dit ondoelmatig gebeurt. De mensen die het beleid maken (als er al een beleid is), begrijpen weinig van loopbaanontwikkeling. Zij staren zich blind op door de feiten achterhaalde misvattingen over 'het verkeerde kiezen'. Betere bestuurders baseren zich op onderzoeksgegevens, maar de kennis over loopbaanontwikkeling is nog incompleet en gefragmenteerd en wordt soms ideologisch, bijvoorbeeld met

Noa

verheven idealen rond zelfsturing en arbeidsidentiteit ingevuld.

Welke valkuilen zijn er bij de inrichting en uitvoering van studieloopbaanbegeleiding? Zie je deze ook terug bij loopbaanbegeleiding in organisaties?

De grootste valkuil vanuit mijn perspectief is dat aan de professionaliteit van de studieloopbaanbegeleiders te weinig aandacht wordt besteed. In het onderwijs zijn het vaak docenten, die vrijwel zonder voorbereiding en ondersteuning dit werk gaan doen. Men beseft veelal niet hoe complex loopbaanvragen zijn en hoe moeilijk het is om daar in een goed gesprek effectief mee om te gaan. Er zijn veel instrumenten die je kunt inzetten, maar hoe doe je dat als "amateur"? Ruim de helft van de studieloopbaanbegeleiders in het hoger beroepsonderwijs gebruikt bijvoorbeeld nooit een beroepskeuzetest. Als er wel tests gebruikt worden, zijn deze vaak van inferieure kwaliteit. Dat is ook wel logisch, want hoe moeten niet daarvoor opgeleide begeleiders de kwaliteit van tests beoordelen? Uiterlijk en prijs (bij voorkeur gratis) geven dan makkelijk de doorslag. Penny wise, pound foolish.

In arbeidsorganisaties worden deze fouten minder gemaakt. Men schakelt daar makkelijker externe professionele ondersteuning in. De grootste fout hier is denk ik, dat het vaak te laat gebeurt, "als het kalf al verdronken is".

Loopbaanbegeleiding als structurele voorziening in het kader van employability komt nog veel te weinig voor.

Is er verschil in sector/branche wat betreft succesvolle (studie)loopbaanbegeleiding? Waaruit bleek dit succes? Hoe komt dat denk je?

Een uitzondering in gunstige zin is de bouwsector. In verhouding tot andere sectoren wordt daar meer aandacht besteed aan het feit dat lichamelijk zwaar werk moeilijk een arbeidzaam leven lang vol te houden is. Werknemers worden daar op vrij grote schaal gestimuleerd om bijtijds na te denken en stappen te zetten waardoor alternatieve, minder belastende loopbanen mogelijk worden.

In het onderwijs zijn er zeker ook verschillen tussen sectoren. De studieloopbaanbegeleiding in de sectoren Zorg & Welzijn en Onderwijs lijkt over het geheel wat beter dan in de sectoren Techniek en Economie. Dat zal vast te maken hebben met cultuurverschillen. In de laatstgenoemde sectoren is men bijvoorbeeld minder gewend aan zelfreflectie.

In onderwijsland wordt bij de 'aanval op studieuitval' veel nadruk gelegd op maken van de juiste studiekeuze. Jij zet vraagtekens bij deze insteek. Kan je dat toelichten?

Leerlingen en studenten worden geconfronteerd met een keuzeprobleem dat eigenlijk niet goed op te lossen is. Hoe kies je uit een overstelpende hoeveelheid onduidelijke alternatieven? In een heden is dat al moeilijk, maar de consequenties van de keuze spelen zich af in de toekomst. Nu is het vrijwel onmogelijk geworden om te zien hoe de arbeid zich in de tijd van je toekomstige

Noa

leven zal ontwikkelen. Dit nog los van het probleem dat het voor jongeren al moeilijk is om zichzelf te leren kennen en het nog veel moeilijker is om zich voor te stellen hoe zij zelf zullen ontwikkelen. En daar komen nog andere filosofische en ontwikkelingspsychologische problemen bij. Een uiterst moeilijke opgave dus. Maar er wordt veel psychologische en financiële druk op gelegd: "Je moet goed kiezen." En als het misgaat krijgt de student de schuld: "Jij hebt niet goed gekozen!" In feite ligt de schuld net zo vaak bij het onderwijs. 'Goede' keuzen kunnen makkelijk verkeerd aflopen, bijvoorbeeld als het onderwijs slecht georganiseerd is. Omgekeerd kunnen 'verkeerde' keuzen toch tot voorspoedige loopbanen leiden: commitment kan groeien, als het onderwijs goed is. De nadruk op kiezen was begrijpelijk toen de wereld nog redelijk stabiel was en toen mensen hun leven lang in één beroep en soms zelfs bij één werkgever bleven. Nu is het zo, om een voorbeeld te noemen, dat volgens ROA 27% van de afgestudeerden van het hoger onderwijs 1½ jaar na afstuderen al buiten de gekozen opleidingsrichting werkt! De veranderingen in de wereld van het werk gaan steeds sneller. Daarmee wordt de geldigheid van keuzen steeds korter. Het wordt juist belangrijker om je niet vast te klampen aan gemaakte keuzen, maar je aan nieuwe omstandigheden aan te passen. Kansen zien en benutten. Maar wel ook je eigen lijn vinden en die niet uit het oog verliezen. Dat is waar studenten op zouden moeten worden voorbereid. Onder andere door minder druk op "de keuze", meer oriëntatie- en exploratiemogelijkheden en betere begeleiding.

In recente publicaties zet je kanttekeningen bij zelfreflectie; moeten we met z'n allen maar ophouden met reflecteren?

Uit een grondig literatuuronderzoek blijkt dat veel reflectieonderwijs zinloos is en dat het zelfs schadelijk kan zijn. Vooral meisjes lopen het risico te gaan piekeren en dat kan een voorbode zijn van depressie. Maar dit betekent niet dat we moeten ophouden met reflecteren! Het kan inderdaad wel wat minder. Maar het moet vooral beter. Dat wil zeggen: niet een eenzijdig cerebraal proces en niet plichtmatig formulieren invullen of verhalen bedenken. Maar wel een proces dat ondersteund wordt door een ware dialoog en waarin denken is opgenomen in een cyclus van waarnemen, voelen, willen en doen.

Ook blijkt de mens niet altijd in staat tot zelfsturing te zijn (bijvoorbeeld vanwege leeftijd / ontwikkeling van de hersenen). Moeten we dan niet gewoon terug naar de jaren '80 waarin de studieloopbaanbegeleider de rol van expert innam en de (keuze van de) leerling stuurde?

Eerlijk gezegd denk ik dat er inderdaad best situaties kunnen zijn waarin het goed is als een studieloopbaanbegeleider (mits inderdaad expert!) enige sturing uitoefent. Ik begin steeds meer te geloven dat ouders, docenten en adviseurs vaker meer verantwoordelijkheid op zich moeten durven nemen en inderdaad, als een jongere dat nog niet kan, in het extreme geval misschien wel in zijn of haar plaats moeten kiezen. Ik weet dat dit voor velen vloeken in de kerk is. Het is terecht, dat we sinds de jaren '80 van de vorige eeuw

vinden we dat het erg belangrijk is dat mensen zelf kiezen en zelf verantwoordelijkheid nemen. Alleen: niet iedereen kan dit. Zeker jongeren missen vaak het nodige overzicht en de nodige autonomie voor eigen keuzen. Er is te weinig aandacht voor het hiervoor noodzakelijke ontwikkelingsproces en de begeleiding daarbij. Nu is het zo dat veel loopbaanadviseurs geen concrete adviezen meer durven, kunnen of willen geven. Zij willen geen sturing geven, omdat de cliënt zichzelf moet sturen. Los van de paradox (je *moet* je zelf sturen) is een deel van de cliënten er qua ontwikkelingsniveau nog niet aan toe. Zij moeten het nog leren. In dat leerproces kan de studieloopbaanbegeleiding een belangrijke rol spelen. Maar zolang ze het nog niet kunnen, kan het best nuttig zijn als een expert sturing uitoefent.

De huidige maatschappij verwacht van het individu juist veel zelfsturing in leven en (studie)loopbaan. Als het individu inderdaad niet zo zelfsturend is, valt deze kloof dan nog wel te overbruggen door studieloopbaanbegeleiding?

Er is inderdaad een kloof te overbruggen tussen wat mensen willen/kunnen en wat de maatschappij van hen verwacht op het gebied van zelfsturing. De kloof moet en zal in veel gevallen overbrugd worden. Maar daarvoor zal vaak een langdurig ontwikkelingsproces nodig zijn. Loopbaanbegeleiding kan daarbij een niet al te grote maar wel cruciale rol spelen. <

Voor meer informatie met betrekking tot dit artikel, neem contact op met

Maud Beucker Andreae

E: maud@noa-vu.nl

T: 020 5040524

Voor meer informatie over of contact met Tom Luken, bezoek zijn website:

<http://home.planet.nl/~tluken/llc.htm>